

פרשת הגבעונים יהושע פרק ט

1. דברים פרק כ

(י) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: (יא) והיה אם שלום תענה ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך: (יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה: (יג) ונתנה יהוה אלהיך בידך והפית את כל זכורה לפי חרב: (יד) רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבז לך ואכלת את שלל איביך אשר נתן יהוה אלהיך לך: (טו) כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה הנה: (טז) רק מערי העמים האלה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה: (יז) כי החרם תחרימם החתי והאמרי הפנעני והפריזי החוי והיבוסי כאשר צוך יהוה אלהיך: (יח) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחסאתם ליהוה אלהיכם:

2. רש"י

כי תקרב אל עיר. במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו':
(יח) למען אשר לא ילמדו - הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם: ועיין גור אריה ורא"ם

3. העמק דבר

(יח) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות וגו'. ופרש"י הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתם רשאים לקבלם ובמס' סוטה דלה"ב פי' דוקא אוה"ע שחוץ לגבול א"י. אבל שבתוכה אין מקבלין אותם שמחמת יראה הם עושים עכ"ל והביאו הרמב"ן והשיג ע"ז. ולפי דברינו מיירי כאן בערים שאינם מא"י ממש. אבל בערי א"י באמת לא מהני קבלת ז' מצות אחר שהחלו במלחמה ולא קבלו בשלום ששלח יהושע אם לא גירות לגמרי מקבלים לעולם והדברים ארוכים ועתיקים:

4. רמב"ן דברים פרק כ

(י) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וגו' - במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו שמפורש בענין (פסוק טו), כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד, לשון רש"י. כתב הרב זה מספרי (שופטים קצט) ששנו שם כלשון הזה, במלחמת הרשות הכתוב מדבר. והכונה לרבותינו בכתוב הזה, אינה אלא לומר שהפרשה בסופה תחלק בין שתי המלחמות, אבל קריאת השלום אפילו במלחמת מצוה היא, שחייבים לקרא לשלום אפילו לשבעה עממים, שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי, ולא היה עובר על עשה ועל לא תעשה שבפרשה, כי החרם תחרימם (פסוק יז) ולא תחיה כל נשמה (פסוק טז). אבל הפרש שביניהם כאשר לא תשלים ועשתה מלחמה, שצוה הכתוב ברחוקות להכות את כל זכורה ולהחיות להם הנשים והטף בזכרים, ובערי העמים האלה צוה להחרים גם הנשים והטף: וכך אמרו רבותינו במדרש אלה הדברים רבה (ה יג), והוא עוד בתנחומא ובגמרא ירושלמי (שביעית פ"ו ה"א), אמר רבי שמואל ברבי נחמני יהושע בן נון קיים הפרשה הזו, מה עשה יהושע היה שולח פרוסדיטגמא בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כותב בה, מי שמבקש להשלים יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו ילך לו, ומי שמבקש לעשות מלחמה יעשה מלחמה, הגרגשי פנה, הגבעונים שהשלימו עשה להם יהושע שלום, שלשים ואחד מלכים שבאו להלחם הפילם הקב"ה וכו', וכך אמר הכתוב בכולם (יהושע יא יט כ) לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה, כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם, מכלל שאם רצו להשלים היו משלימים עמם:

ונראה שיש הפרש עוד בשאלת השלום, שבערים הרחוקות נשאל להם לשלום ושיהיו לנו למס ויעבדונו, אבל בערי [העמים] האלה נשאל להם לשלום ומסים ועבדות על מנת שיקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז, ולא הזכיר הכתוב זה בפרשה הזאת, שכבר נאסר לנו בעובדי ע"ז (שמות כג לג) לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם. ויתכן שלא נצטרך להודיע להם רק השלום והמסים והשעבוד, ואחרי שיהיו משועבדים לנו נגיד להם שאנו עושים משפטים בע"ז ובעובדיה בין יחיד בין רבים. וכן מה שנאמר כאן (פסוק יח) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם, ואמרו בספרי (שופטים רב)

הא אם עשו תשובה אינן נהרגים, בשבעת עממים הוא, והתשובה הוא שיקבלו עליהם שבע מצות שנצטוו בני נח לא שיתגיירו להיותם גרי צדק: ובמסכת סוטה אמרו (לה ב) שכתבו התורה על האבנים בשבעים לשון וכתבו למטה למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות, הא אם עשו תשובה מקבלים אותם. ורש"י פירש שם, להודיע לאומות היושבים חוץ מגבולם של ארץ ישראל שלא נצטוו להחרימם, אלא על אותן שבתוך הגבולים כדי שלא ילמדו אותם מעשה קלקולם, אבל אותם היושבים תוצה לה אומרים להם אם אתם חוזרים בתשובה נקבל אתכם, ושבתוכה אין מקבלין אותם שמחמת יראה הם עושים, וזה לשון הרב. ואינו נכון, כי בערי העמים האלה אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה בהם אמר "למען אשר לא ילמדו אתכם" שאם עשו תשובה אינן נהרגין, וכן אמר בהם (שמות כג לג) לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבד את אלהיהם, הא אם עזבו את אלהיהם מותרין לישוב שם:

(יא) למס ועבדוך -
 ודע כי ענין אנשי גבעון היה מפני שלא היו יודעין משפטם של ישראל בקריאת השלום, והקדימו קודם שתבא להם פרוסדיטגמא של יהושע, ולכך אמרו (יהושע ט כד) ונידא מאד לנפשותינו. או שלא רצו מתחילה לשמוע לדברי יהושע, ובסוף פחדו, ועשו עצמם נכרים דכתיב (שם פסוקים ג ד) ויושבי גבעון שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי ויעשו גם המה בערמה, והיה מועיל להם עוד, שלא יהיו להם לעבדים אלא יהיו עמם בעלי ברית. ומפני זה הקפידו עליהם, והיו נהרגין אלמלא שבועת הנשיאים, מפני שהיה עליהם לקבל מסים ושעבוד כמו שאמרנו, והם כרתו להם ברית להיותם שוים להם ובעלי ברית ועוזרים זה לזה במלחמותיהם, ועשו עמהם שלום לפי שהיו סבורין שהם ערים וחוקות מאד מן העמים שאין דעתם לבא עליהם כלל. ולפיכך קלל אותם יהושע ואמר (שם פסוק כג) ועתה אדורים אתם, שהם מן העמים האדורים אשר אדרם ה', ועשה להם כמשפט הראוי להעשות בהם לקיים מה שנאמר למס ועבדוך, שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה', והוא המס והשעבוד כמו שפירשנו. ויש אומרים, כי פירוש והיה אם שלום תענק, בעת הקדיאה, אבל אם מאנו מתחילה שוב אין מקבלין אותם, והגבעונים מאנו בפרוסדיטגמא ולא היה הדין לקבלם:

והרב רבי משה כתב (הל' מלכים פ"ו ה"ה), שהקפידו עליהם מפני שכרתו להם ברית, והרי הוא אומר (שמות כג לב) לא תכרות להם ולא אלהיהם ברית. ואינו נכון בעיני, כי הגבעונים בודאי קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז, כמו שאמרו (יהושע ט ט) באו עבדך לשם ה' אלהיך, ולכך לא הוצרך יהושע אחרי כן לומר להם שיקבלו עליהם לעבוד את השם, כיון שכך מותרין היו בברית ההוא כמו שהיו מותרין בישיבת הארץ, ששתיהן לא נאסרו אלא קודם התשובה כמו שאמר (שמות כג לג) פן יחטיאו אותך לי, וכן אמר לא תכרות להם ולא אלהיהם ברית, אבל הדבר כמו שאמרנו:

5. רמב"ם הלכות מלכים פרק ו

הלכה א *אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום, אם השלימו וקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן אין הורגין מהן נשמה והרי הן למס, שנאמר יהיו לך למס ועבדוך, קבלו עליהן המס ולא קבלו העבדות או שקבלו העבדות ולא קבלו המס, אין שומעין להם עד שיקבלו שניהם, והעבדות שיקבלו הוא שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש

בישראל אלא יהיו כבושים תחת ידם, ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם, והמס שיקבלו שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם, כגון בנין החומות, וחוזק המצודות, ובנין ארמון המלך וכיוצא בו, שנאמר וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת ירושלים ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה, כל העם הנותר מן האמורי ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלישיו ושרי רכבו ופרשיו.

הלכה ב ויש למלך להתנות עמהם שיקח חצי ממונם או הקרקעות, ויניח כל המטלטלין, או המטלטלים ויניח הקרקעות, כפי מה שיתנה.

הלכה ג ואסור לשקר בבריתם ולכזב להם אחר שהשלימו וקבלו שבע מצות.

הלכה ד ואם לא השלימו או שהשלימו ולא קבלו שבע מצות, עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים, ובזוזין כל ממונם וטפם, ואין הורגין אשה ולא קטן שנאמר והנשים והטף זה

*השגח הראב"ד / אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, א"ל אין קולין למלחמה הנשוא אלא שיהיו למס.

*השגת הראב"ד אבל שבעה עממין ועמלק וכו'. א"ל זה סנוף אלא שיכול לומר הקלימו לקבל המלכות.

טף של זכרים, במה דברים אמורים במלחמת הרשות שהוא עם שאר האומות, *אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחין מהם נשמה שנאמר כן תעשה לכל וגוי רק מערי העמים לא תחיה כל נשמה, וכן הוא

אומר בעמלק תמחה את זכר עמלק, ומנין שאינו מדבר אלא באלו שלא השלימו שנאמר לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם, מכלל ששלחו להם לשלום ולא קבלו.

השגת הראב"ד שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ, הראשון שלח להם מי שרוצה

לברוח יברח, וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים, וחזר ושלח מי שרוצה לעשות מלחמה יעשה, *אם כן מפני מה הערימו יושבי גבעון, לפי ששלח להם בכלל ולא קבלו, ולא ידעו משפט ישראל ודימו ששוב אין פותחין להם לשלום,

*השגת הראב"ד/ אם כן מפני מה הערימו יושבי גבעון וכו'. א"ל כל זה סנוף קלא קלא להם יהושע להשלים אלא עד קלא עכנו את הירדן אכל אחר מיכן אין מקבלין אותו.

ולמה קשה הדבר לנשיאים וראו שראוי להכותם לפי חרב לולי השבועה, מפני שכרתו להם ברית, והרי הוא אומר לא תכרות להם ברית, אלא היה דינם שיהיו למס עבדים, והואיל ובטעות נשבעו להן בדין היה שיהרגו על שהטעום לולי חלול השם.

6. ירושלמי מסכת שביעית פרק ו מ"א

דאמר רבי שמואל בר נחמן שלש פרסטיגיות שילח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ

א. מי שהוא רוצה להפנות יפנה

ב. להשלים ישלי

ג. לעשות מלחמה יעשה

גרגשי פינה והאמני לו להקב"ה וחלך לו לאפריקי עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל שלשים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו

7. מסכת יבמות דף עח עמוד ב

א. אמר רב חנא בר אדא: נתינים - דוד גזר עליהם, שנאמר: (שמואל ב' כ"א) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל המה וגו'. מאי טעמא גזר עלייהו? דכתיב: (שמואל ב' כ"א) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה,

שנה ראשונה - אמר להם: שמא עובדי עבודת כוכבים יש בכם? דכתיב: (דברים י"א) ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם... ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו'! בדקו ולא מצאו;

שניה - אמר להם: שמא עובדי עבירה יש בכם? דכתיב: (ירמיהו ג') וימנעו רכיבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך וגו'! בדקו ולא מצאו;

שלישית - אמר להם: שמא פוסקי צדקה ברכים יש בכם ואין נוהגין? דכתיב: (משלי כ"ה) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר! בדקו ולא מצאו,

אמר: אין הדבר תלוי אלא בן, מיד: ויבקש דוד את פני ה'. מאי היא? אמר ריש לקיש: ששאל באורים ותומים. מאי משמע? א"ר אלעזר: אתיא פני פני, כתיב הכא: ויבקש דוד את פני ה', וכתוב החם: (במדבר כ"ז) ושאל לו במשפט האורים לפני ה'.

ב. ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים, אל שאול - שלא נספד כהלכה, ואל בית הדמים - על אשר המית הגבעונים. וכי היכן מצונו בשאול שהמית הגבעונים? אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. קא תבע אל שאול שלא נספד כהלכה, וקא תבע על אשר המית הגבעונים? אין, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: (צפניה ב') בקשו את ה' כל עוני ארץ אשר משפטו פעלו? באשר משפטו שם פעלו. אמר דוד: שאול נפקו להו (עט ע"א) תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה, נתינים ניקרינהו ונפייסיהו.

ג. (שמואל ב' כ"א) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם... מה אעשה לכם כמה אכפר וכרכו את נחלת ה', ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש וגו' יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' וגו',

מפייס ולא פייסיהו. אמר, שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנין, וגומלי חסדים; ורחמנים, דכתיב: (דברים י"ג) ונתן לך רחמים ורחמך והרכך; ביישנין, דכתיב: (שמות כ') כעבור תהיה יראתו על פניכם; גומלי

חסדים, דכתיב: (בראשית י"ח) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו', כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.

ג. (שמואל ב' כ"א) ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיכוש ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזילי המתולתי. מאי שנא הני? אמר רב הונא: העבירות לפני ארון, כל שארון קולטו - למיתה, כל שאין ארון קולטו - לחיים. מתיב רב חנא בר קטינא: (שמואל ב' כ"א) ויחמול המלך על מפיכוש בן יהונתן בן שאול! שלא העבירו. וכי משוא פנים יש בדבר? אלא שהעבירו וקלטו, ובקש עליו רתמים ופלטו. ואכתי משוא פנים יש בדבר! אלא שבקש רתמים שלא יקלטו הארון.

ה. והא כתיב: (דברים כ"ד) לא יומתו אבות על בנים וגו'! אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. (שמואל ב' כ"א) ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם וזאת השדה לילה,

והא כתיב: (דברים כ"א) לא תלין נבלתו על העץ! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עובדים ושבים אומרים: מה טיבן של אלו? הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשטו ידיהם בגרים גרורים, אמרו: אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כך, בני הדיוטות על אחת כמה וכמה! ומה גרים גרורים כך, ישראל על אחת כמה וכמה! מיד נתוספו על ישראל מאה ותמשים אלף, שנאמר: (מלכים א' ה') ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר. ודלמא ישראל הווי! לא סלקא דעתך, דכתיב: (מלכים א' ט') ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד. ודלמא דוגדוג בעלמא! אלא מהכא: (דברי הימים ב' ב') ויספר שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל [נגוין] וימצאו מאה וחמשים אלף [וגוין] ויעש מהם שבעים אלף (נושא) סבל ושמונים אלף חוצב בהר. ונתנינן דוד גזר עליהם? משה גזר עליהם, דכתיב: (דברים כ"ט) מחוטב עציך עד שואב מימך! משה גזר לההוא דרא, דוד גזר לכלי דרא.

ואכתי יהושע גזר עלייהו, דכתיב: (יהושע ט') ויתנם יהושע כיום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה'! יהושע גזר בזמן שבית המקדש קיים, דוד גזר בזמן שאין בית המקדש קיים.

8. ילקוט שמעוני יהושע רמז יט

כתיב: ועתה ארורים אתם, א"ר אלעזר אררן כנחש, שנאמר ועתה ארורים אתם, וכתיב ועתה ארור אתה, וכתיב ויאמר איש ישראל אל החוי, וכי חוים היו, והלא גבעונים היו, אלא שעשו מעשה חוי, אמר יודע אני שא"ל הקב"ה ביום אכלך ממנו מות תמות, אלא הריני הולך ומרמה בהם והם הולכים ועושים, ואני יורש הארץ לעצמי כך אמרו אלו יודעים אנו שאמר הקב"ה החרם תחרימם, וכתיב לא תכרות להם ולאליהם ברית, הרינו הולכים והם כורתים עמנו ברית, מה נמשך הורגים אותנו עברו על השבועה, קיימו אותנו עברו על הגזרה, בין כך ובין כך נענשין, ואין יורשין הארץ:

ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה', משה גזר עליהם לההוא דרא דכתיב מחוטב עציך עד שואב מימך, אתא יהושע גזר עליהם בזמן שבהמ"ק קיים דכתיב ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים, אתא דוד גזר עליהם בזמן שאין ב"ה קיים, דכתיב ויקרא המלך לגבעונים, והגבעונים לא מבני ישראל המה, (כתוב ברמז תתרט"א):